

4.6 СУЧАСНА ПОЛІТИКА ВПЛИВОВИХ МІЖНАРОДНИХ ГРАВЦІВ ЩОДО РОСІЇ В ПЛОЩИНІ АКТОРНО-МЕРЕЖЕВОЇ ТЕОРІЇ

Троян Сергій Станіславович, док. істор. н., професор, професор кафедри міжнародних відносин, інформації та регіональних студій, ФМВ, Національний авіаційний університет, Україна, Київ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3053-6530>
E-mail: kattis@ukr.net

Киридон Алла Миколаївна, док. істор. н., професор, директор, Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», Україна, Київ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4375-5350>
E-mail: akyrydon@ukr.net

***Анотація.** Російсько-українська війна 2014–2023 рр. і деструктивна роль Росії негативно позначається на регіональних і глобальних аспектах життєдіяльності народів і держав. Вона створила загрозу серйозної хаотизації міжнародних відносин. Агресивна політика Росії зумовила кризу світової політики, яку не можуть подолати навіть великі держави сучасності. Поверненням до нової Холодної війни та спалах великої війни в Європі загрожує всій сучасній міжнародній системі небезпечною турбулентністю. Мета дослідження – проаналізувати поняття дієвості і роль впливових міжнародних акторів у сучасній російсько-українській війні у площині акторно-мережєвої теорії. Методологія дослідження ґрунтується на принципах науковості, об'єктивності, історизму і базових концептуально-теоретичних положеннях вивчення світової політики і міжнародних відносин. Акторно-мережєва теорія була представлена Мішелем Каллоном і Бруно Латуром у другій половині 1980-х років. У відповідності з цією теорією відносини між учасниками задаються самою мережею і відзначаються інтенсивністю і направленістю на мережєві взаємодії. У сенсі міжнародних відносин і світової політики це означає, що вони перебувають під сильним чи навіть визначальним впливом потужних міжнародних акторів (великі держави і гнучкі міждержавні коаліції). Росія розглядається в якості одного з таких найвпливовіших міжнародних гравців або «ядра локальностей», які взаємодіють. Відповідно інші впливові міжнародні актори дуже обережно ставляться до повного розриву відносин з Росією, не розглядають можливості її повної поразки в агресивній війні проти України. Така позиція знайшла відображення і обґрунтування в різних теоретичних підходах, прикладом чого є ідеї представника наступального реалізму Джона Міршаймера, професора Джорджтаунського університету Чарльза Купчана, американського політолога-міжнародника Фаріда Закарії.*

Ключові слова: сучасні міжнародні відносини, впливовий міжнародний актор, російська агресія, російсько-українська війна, акторно-мережева теорія, М. Каллон, Б. Латур, Дж. Міршаймер, Ч. Купчан, Ф. Закарія.

Вступ

Постановка і актуальність проблеми. Російсько-українська війна 2014–2023 рр. — багатоаспектна і різновимірна в осмисленні. Вона так чи інакше позначається на регіональних і глобальних зрізах життєдіяльності народів і держав. Російська спочатку гібридна (з 26 лютого 2014 р.), а надалі – повномасштабна (з 24 лютого 2022 р.) агресія проти України має своїм наслідком демонтаж усієї Постбіполярної (Поствестфальської) конструкції міжнародних відносин. Вона безпосередньо спричинилася до необхідності врахування особливої небезпеки хаотизації поля світової політики великими державами сучасності. Накладання повномасштабної фази російсько-української війни на перебіг пандемії COVID-19, а в додаток до цього новий потужний міграційний виклик окреслили тенденцію до деглобалізації та фрагментаризації міжнародних відносин.

На основі таких суперечливих і очевидно загрозливих тенденцій, що увиразнюються на радарх російсько-української війни, спробуємо реалізувати головну мету дослідження – пояснити дієвість і роль впливових міжнародних гравців у подіях сучасної російсько-української війни у площині акторно-мережевої теорії. Власне сама акторно-мережева теоретична конструкція, а тим паче з точки зору її впливу на сферу міжнародних відносин, як свідчить аналіз літератури, тільки фрагментарно розглядалася в працях зарубіжних і українських науковців: А. Ачар'я [23], Б. Бадье [23], Я. Бартосяк [24], С. Белень [24], Б. Бузан [22; 27], С. Віднянський [3], Т. Герасимчук [5], Ф. Закарія [44–45], А. Киридон [3–35], Р. Кужняр [33], Н. Нечаєва-Юрійчук [41–42], Дж. Міршаймер [37–39], М. Петрась [40], С. Толстов [16], С. Троян [17; 43], С. Федуняк [20], В. Фісанов [21] та ін.

Методологія дослідження ґрунтується на принципах науковості, об'єктивності, історизму і двох концептуально-теоретичних положеннях вивчення світової політики та міжнародних відносин. Перше – про причинно-наслідкову обумовленість еволюції сучасного Поствестфальського періоду міжнародних відносин і його переходу до Неопостбіполярного етапу, який характеризується поверненням до нової Холодної війни та спалахом великої війни в Європі, що загрожує небезпечним хаосом всій сучасній міжнародній системі. Друге – про соціальне конструювання світової політики під впливом насамперед активної діяльності впливових міжнародних гравців від імені великих держав та гнучких міждержавних коаліцій. Згідно з висновками західних учених Д. Ноука та Дж. Куклінського, актори поділяються на «центри», які утворюють полюси мереж, і так звані «кліки» – комунікаційні утворення, що характеризуються найвищим ступенем інтенсивності

внутрішніх взаємодій. При цьому відносини між учасниками задаються самою мережею і відзначаються інтенсивністю (частота і обсяги розподілу та передачі різних ресурсів) і спрямованістю (напрямки переміщень ресурсів усередині структури мережових взаємодій) [30–31]. Ці ідеї дозволяють порушити актуальну проблему впливу потужних міжнародних гравців на зміни в ядрі безпекового домену в контексті російсько-української війни 2014–2023 рр. на основі залучення теоретичних напрацювань середнього рівня, зокрема акторно-мережевої теорії.

Результати наукового дослідження

1. Базові положення акторно-мережевої теорії. Акторно-мережева теорія уперше в розгорнутому вигляді була представлена Мішелем Каллоном і Бруно Латуром у другій половині 1980-х років [13; 28; 36]. Пізніше вона була актуалізована спочатку в науковому полі соціології науки і техніки, а згодом — соціології та соціальної філософії [1; 8; 15]. За своєю суттю, акторно-мережева теорія – це соціально-конструктивістська модель, основним принципом якої є концепція гетерогенної мережі, де остання виступає актором взаємодій. Тобто актор — це мережа, яка є доволі динамічною, а будь-який об'єкт мислиться як ефект мережі відносин [10].

При цьому, що важливо, усі елементи цієї мережі є однаково вагомими. Взаємодії або інтеракції відбувається в ній за посередництва актантів, тобто дієвців. Глобальне відсутнє, натомість є лише ланцюг пов'язаних між собою локальностей. Не існує також поняття великий і малий об'єкт: не можна говорити, наприклад, що одне об'єднання більше за інше, але одні очевидно перевершують інші за рахунок більшого числа надійних зв'язків з різними учасниками відповідної мережі акторів, що розглядається [36, р. 173, 193, 199, 213–214].

У сенсі застосування до предметного поля міжнародних відносин і світової політики міжнародно-акторна теоретична конструкція ґрунтується на розумінні визначальності впливу насамперед комплексу інтеракцій найпотужніших сучасних центрів сили на стабільність міжнародної системи. У рамках цієї теорії Росія, безумовно, розглядається в якості одного з таких найвпливовіших міжнародних гравців або ж свого роду, за Б. Латуром, «ядра локальностей», які взаємодіють [26; 37–38; 44].

2. Росія і Україна в акторно-мережових зв'язках. На таке розуміння впливає низка чинників, з-поміж яких увиразнюються ті, що впливають на значну кількість зв'язків Росії в мережі актуальних міжнародних відносин: місце постійного члена в РБ ООН з правом вирішального голосу; один із двох (поряд із США) найпотужніших ядерних потенціалів сучасності; друга військова світова сила станом на 2022 р.; величезні сировинні (насамперед, енергетичні) ресурси; найбільша на планеті територія з понад 140-мільйонним (хоча й нерівномірно розселеним) демографічним потенціалом; одна з

двадцяти найпотужніших економік світу за показниками загального ВВП у 2022 р. тощо [2; 29].

Україна у формальному ключі програє конкуренцію за всіма показниками акторно-мережевих зв'язків і відносин і до початку 2022 р. об'єктивно не розглядалася навіть у якості впливової регіональної держави. Україна займала 74-е місце в глобальному рейтингу ООН за загальним показником Індексу людського розвитку, 58-е місце в світовому економічному рейтингу за загальним ВВП і 15-те місце за показником військового потенціалу в світі у 2022 р. [2; 29] Звідси цілком очевидно постає складність твердого, послідовного, однозначного вибору на користь підтримки України як слабкої ланки в мережі світових взаємодій. Водночас нагальною є необхідність протидіяти Росії — одній з найвпливовіших («держави-ядра») у комплексі зв'язків, які в міжнародному полі створюють ланцюги пов'язаних між собою в загальну мережу локальностей.

3. Російська агресія проти України і антиросійські санкції. Після початку в 2014 р. гібридної війни Росії проти України запроваджені країнами Заходу та їхніми партнерами антиросійські санкції (з початку березня 2014 р.) виявилися надто слабкими і непослідовними, щоб зупинити державу-агресора. Тільки після переходу війни у повномасштабну (від 24 лютого 2022 р.) колективний Захід почав позбавлятися ілюзій стосовно Росії, і Україна, нарешті, поступово почала отримувати небачену після початку російської агресії політичну і дипломатичну підтримку, інформаційну, логістичну і (що надзвичайно важливо для успішного ведення війни) військово-технічну допомогу. Проте проблеми складності та суперечливості комплексної реакції насамперед країн Заходу та їхніх партнерів на анексіоністську політику Російської Федерації щодо України зберігають свою актуальність. Загалом це вписується в основні засади акторно-мережевої теорії в контексті вивчення ролі та впливів різних міжнародних акторів/дієвців у сучасній світополітичній мережі зв'язків і взаємодій.

Тиск потужного комплексу санкцій країн Заходу та їхніх союзників на Російську Федерацію охопив практично всі її життєво важливі сфери — політику, економіку, фінанси, військову, науково-технологічну тощо. Україна упродовж весни 2022 – зими 2023 рр. поступово почала отримувати все потужніше і якісніше та кількісно у великих чи значних обсягах озброєння. Військова допомога (насамперед країн НАТО і ЄС) стала надважливим чинником, разом із вмотивованістю і звитягою Збройних сил України, для переходу ініціативи у веденні війни до української сторони (літо-осінь 2022 р.). Загалом з початку повномасштабного вторгнення станом на кінець лютого 2023 р. обсяги міжнародної допомоги перевищили 38 млрд дол. Завдяки надходженням міжнародної фінансової допомоги міжнародні резерви зростали, починаючи з жовтня 2022 р., і станом на кінець січня 2023 р. досягли 29,9 мільярда дол. Крім того, якщо з 24 лютого по 20 листопада 2022 р.

міжнародні партнери зобов'язалися надати Україні 113,1 млрд євро, за підрахунками Кільського інституту світової економіки, то станом на січень 2023 р. ця цифра підвищилася до понад 141 млрд євро. У період з 24 січня 2022 р. по 15 січня 2023 р. найбільшу військову допомогу надіслали США – 44,3 млрд дол. [6].

Потужним чинником підтримки України стало створення нової міжнародної коаліції на підтримку України. 26 квітня 2022 р. відбулася перша зустріч Контактної групи з питань оборони України (Ukraine Defense Contact Group), або ж зустріч у форматі Рамштайн (за назвою американської військової бази в Німеччині). Зустрічі у форматі Рамштайн — серія дипломатичних зустрічей міністрів оборони та представників вищого військового керівництва кількох десятків країн світу для узгодження надання військової допомоги Україні. На даний час відбулося десять зустрічей. Висхідна динаміка кількості країн-учасниць (станом на березень 2023 р. об'єднує 54 держави світу) [14] і характер прийнятих рішень свідчать, що коаліція з військової поступово перетворюється на політичну.

Росію як спадкоємницю Радянського Союзу вперше після 14 грудня 1939 р. (коли СРСР було виключено з Ліги Націй за пряму агресію проти Фінляндії) почали відсторонювати від членства й роботи в міжнародних об'єднаннях і організаціях. Так, вона була виключена з групи великих держав G-8, у якій перебувала з 1997-го року; позбавлена права членства в ПАРЄ; виключена з Ради прав людини ООН. Урешті, в березні та жовтні 2022 р. і в лютому 2023 р. Генеральна асамблея ООН засудила агресію Росії проти України з вимогою її негайного припинення і відновлення повного суверенітету України в міжнародно визнаних кордонах 1991 р. (кожна з резолюцій отримала підтримку в межах 141–144 голоси «за» з 193-х держав-членів ООН) [4].

4. Особливості політики Заходу щодо Росії. Російська агресія мала протилежні для Кремля наслідки і в плані посилення євроінтеграційних і євроатлантичних планів України. За практично чотири місяці Україна стрімко пододала шлях від подачі заявки на членство до прийняття кандидатом у члени ЄС 23 червня 2022 р. [18]. Через кілька місяців (30 вересня 2022 р.) Україна подала заявку про прийняття її за пришвидшеною процедурою до блоку НАТО [19]. Значимість цих кроків стає зрозумілою і вагомою на фоні того факту, що підписана в 2014 р. Угода про асоціацію між ЄС і Україною (вступила в дію в повному обсязі після завершення процесу ратифікації усіма євросуб'єктами, з 01 вересня 2017 р.) не містила перспектив членства для нашої держави. Щодо НАТО, то Бухарестський саміт (квітень 2008 р.) після відкинення План дій по членству (ПДЧ) хоча й залишив можливість для членства України в Альянсі, але ніякими реальними перспективами, уже навіть в умовах початку повномасштабної російської агресії, вона не підкріплювалася.

Проте цілком очевидно, що упродовж понад дев'яти років гібридної російсько-української війни Захід проводив свого роду політику «умиротворення» російського агресора, що також уможливило ескалацію конфлікту. Так, Крим визнавався країнами Заходу і світовим співтовариством незаконно анексованим. Однак це питання фактично не було предметом міжнародних переговорів. У тому числі і з вини української сторони, яка де-факто погодилася на виведення питання нічим невмотивованої та всупереч міжнародно-правовим зобов'язанням російської анексії Криму за межі порядку денного Норманського формату переговорів (політико-дипломатичного процесу, в якому російський окупант зайняв не місце злочинця, а рівноправного партнера з можливістю нав'язувати Україні та західним державам (насамперед, ФРН і Франції) свою позицію і вимоги). Держави ЄС, незважаючи на запроваджені проти Росії з березня 2014 р. санкції, продовжували нарощувати з нею економічну співпрацю. Особливо активно вона розвивалася в енергетичній сфері. Була навіть збудована друга лінія газопроводу Північний потік-2, яку, щоправда, не встигли ввести в дію до початку повномасштабної фази війни Росії проти України.

Західні держави також виконували свої зобов'язання перед РФ за контрактами, у тому числі у сфері військових озброєнь і технологій, які були укладені до лютого 2014 р. Навіть після року повномасштабної війни Росії проти України і потужної антиросійської санкційної політики, як свідчать матеріали проведеної 29 березня 2023 р. онлайн-дискусії Atlantic Council, західні технологічні компоненти продовжують потрапляти у російську зброю [7]. І найчастіше це відбувається через Гонконг, Туреччину та сусідні з ними країни та регіони.

Така політика «подвійних стандартів» і «обережних кроків» Заходу щодо Росії частково зберігається попри зазначені кардинальні зміни після 24 лютого 2022 р. Складається уповні вмотивоване і верифіковане фактами враження, що західні союзники й інші партнери України почасти діють або з надмірною обережністю, намагаючись надто не дратувати російського ядерного монстра, або певною мірою затримуючи чи обмежуючи різними умовностями («не можемо послабити свою обороноздатність», «немає готових для передачі озброєнь і техніки», «потрібно кілька місяців підготовки українців для роботи на відповідних комплексах і системах» тощо) нагальну і необхідну нашій державі військову та військово-технічну допомогу. Навіть безперечні успіхи України не лише в протидії російській агресії, але й визволенні своєї тимчасово окупованої території та захисті загальнолюдських цінностей і принципів міжнародного права, поряд з явним ядерним шантажем з боку Росії, веденням нею віроломної, нічим не вмотивованої агресивної, геноцидної війни, не спонукають західних партнерів і союзників наважитися на однозначно рішучіші кроки і заходи з метою негайного припинення

російської агресії та відновлення повного суверенітету України над своїми тимчасово окупованими Росією територіями.

5. «Наступальний реалізм» Джона Міршаймера в контексті акторно-мережевої теорії.

Показовим у сенсі врахування впливовості міжнародного актора на мережі та вузли взаємодій є теоретико-концептуальний підхід відомого американського політолога-міжнародника, професора Чиказького університету, представника «наступального реалізму» (Offensive Realism) Джона Міршаймера. Базові засади його підходу розширюють сферу неореалістичної теорії, дають теоретичне обґрунтування поведінки ревізіоністських держав, до яких відноситься і сучасна Російська Федерація [37–38]. До основних положень наступального реалізму відносяться такі: по-перше, держави рідко задовольняються рівнем впливу на світовій арені і завжди намагаються отримати перевагу перед іншими для досягнення повної безпеки; по-друге, великі держави визнають, що найкращий спосіб забезпечити їхню безпеку – досягти гегемонії «зараз», тим самим виключаючи будь-яку можливість виклику іншої великої держави; по-третє, найкраща стратегія держави щодо підвищення своєї відносної сили до досягнення гегемонії – покладатися на наступальну тактику [42].

Наступальний реалізм Дж. Міршаймера моделює песимістичну картину міжнародної політики. Вона характеризується небезпечною конкуренцією міждержавної безпеки, що може призвести до конфлікту і війни. На думку західного науковця, конфлікт між великими державами вічний. Тому основним предметом інтересу Дж. Міршаймера в рамках теорії наступального реалізму є дії великих держав, які формують міжнародну політику. Американський політолог-міжнародник вважає, що доля всіх країн – як великих, так і малих – значною мірою залежить від дій гравців з найбільшим потенціалом, насамперед воєнним.

Навесні 2022 р., після початку повномасштабної війни Росії проти України, на шпальтах впливового британського часопису The Economist була опублікована дискусійна стаття Дж. Міршаймера на тему, чому «Захід несе основну відповідальність за українську кризу» [39]. Американський науковець вважає, що безрозсудне розширення НАТО спровокувало Росію. Розв'язану Російською Федерацією війну проти незалежної України він розглядає крізь призму найнебезпечнішого міжнародного конфлікту з часів Карибської ракетної кризи 1962 року. Розуміння першопричин сучасної війни дуже важливе, якщо ми хочемо запобігти погіршенню ситуації і знайти спосіб подолати збройне протистояння. Американський дослідник вважає, що безрозсудне розширення НАТО спровокувало Росію. Згідно з Дж. Міршаймером, визначальним є те, що Росія сприймає НАТО як загрозу. І не має значення, чи має це сприйняття якусь основу. Саме тому США

помилялися, підтримуючи розширення НАТО на схід, отже вони й винні у війні та її страшних наслідках.

«Безумовно, – пише Дж. Міршаймер, – що Володимир Путін розпочав війну і несе відповідальність за те, як вона ведеться. Але чому він так вчинив – інша річ. Основна думка на Заході полягає в тому, що він – ірраціональний, відвертий агресор, який бажає створити велику Росію за подобою колишнього Радянського Союзу. Таким чином, він один несе повну відповідальність за українську кризу» [39]. Американський дослідник вважає, що ця точка зору примітивізує існуючий стан речей, який вимагає глибокого аналізу як щодо розуміння причин війни, так і способів її припинення та недопущення у майбутньому. Такий підхід Дж. Міршаймера привертає увагу з погляду розуміння сучасної міжнародної безпеки у контексті поєднання структурної теорії наступального реалізму з акторно-мережевою теорією та можливих висновків для України. Зокрема, у публікації американського політолога-міжнародника є тільки заклики до врахування інтересів великих міжнародних акторів, зокрема Росії, але немає місця бажанню величезної кількості українців вирватися з-під впливу офіційної Москви. Проте для України важливе значення має твердження Дж. Міршаймера, що рівень безпеки держави залежить від того, наскільки вона здатна переконати потенційних супротивників у своїй силі. Тобто, у здійсненні інтеракцій з впливовими дієвцями світової політики Україні важливо використати актуальні переваги акторно-мережевого підходу, зокрема зробивши акцент на характер відносин і якість контактів із державами-союзниками і стратегічними партнерами.

6. Чарльз Купчан про необхідність переговорів з Росією. Інший відомий американський політолог-міжнародник, професор міжнародних відносин Джорджтаунського університету і старший науковий співробітник Ради з міжнародних відносин Чарльз Купчан також розділяє підхід до Російської Федерації як впливового світового гравця, з яким необхідно не ворогувати, а домовлятися саме з огляду на його потужні мережі та вузли зв'язків у глобальних і регіональних взаємодіях. Ще в травні 2021 р. він звертав особливу увагу на необхідність США й надалі протистояти загрозам авторитарних країн (насамперед йшлося про Росію і Китай), але при цьому вони зобов'язані зберігати місце для співпраці у вирішенні глобальних проблем [11]. На думку Ч. Купчана, адміністрації Джо Байдена варто особливо зосередитися на переході до більш прагматичної і менш ідеологізованої зовнішньої політики.

У колонці для газети The New York Times від 02 листопада 2022 р. американський науковець і аналітик заявив, що успіхи Збройних Сил України на фронті створюють ризик широкої війни між Росією і НАТО, загрожують підризом демократії на Заході через економічні проблеми. Він вважає, що США і союзники мають безпосередньо втрутитися у «формування

стратегічних цілей України та управління конфліктом, а також розпочати пошуки дипломатичного врегулювання» [32].

Ч. Купчан резонно відзначає, що Сполучені Штати та їхні союзники мали рацію, допомагаючи Україні захищатися – і вони мають продовжувати це робити: «Наразі Захід зробив чудову роботу, щоб підтримувати рівень участі та ризик у відповідності з інтересами, які поставлені на карту. Президент Байден правильно заявив, що захист України є стратегічним пріоритетом, але не життєво важливим інтересом» [32]. Але вони також мали рацію, виявляючи розумну стриманість, щоб уникнути війни з Росією, забезпечуючи українців засобами для самооборони, але утримуючись від надання Україні зброї далекого радіусу дії чи відхиляючи запит України щодо запровадження НАТО забороненої для польотів зони, і тим паче утримуючись від безпосереднього введення військ на українську територію.

Ч. Купчан особливу увагу звертає на той неоднозначний, на його думку, факт, що Вашингтон дозволив Києву вирішувати питання, надсилаючи економічну та військову підтримку, водночас дозволяючи Україні встановлювати власні військові цілі та розробляти власну військову стратегію. Проте в умовах ескалації конфлікту розумне уникнення війни між НАТО та Росією вимагає наступного кроку: прямої участі США в оперативному плануванні України. Американський науковець веде мову, свідченням чого є і його інтерв'ю від 18 лютого 2023 р. [12], практично лише про «територіальне врегулювання» у російсько-українському конфлікті. В подібному дусі, сумніваючись у можливості повної перемоги України і необхідності врахування інтересів Росії, 28 лютого 2023 р. висловився й інший відомий американський політолог Фарід Закарія: «Можна уявити припинення вогню, що поверне Україні всі землі, захоплені з лютого 2022 року. Захоплені раніше як Крим у 2014 році будуть предметом міжнародного арбітражу, включаючи місцеві референдуми, які проводитимуться міжнародними групами, а не Москвою. Крім того, Київ отримає гарантії безпеки від НАТО, хоча вони не поширюватимуться на ці спірні території. Цей компроміс, простіше кажучи, Крим та частина Донбасу за де-факто членство в НАТО та ЄС, можна продати українцям, бо вони досягнуть своєї давньої мети стати частиною Заходу. Це може бути прийнятним для Росії, бо вона може стверджувати, що захищає деякі російськомовні частини України» [45].

Таке бачення ситуації уповні вписується в змістовну композицію акторно-мережевої теорії, яка насамперед віддає перевагу більш потужному міжнародному гравцю. Воно спрямоване на завершення війни зі збереженням, хоча б часткових, інтересів і здобутків Росії без врахування цілком законного прагнення України відновити свою територіальну цілісність і суверенітет у міжнародно визнаних кордонах 1991 року. Водночас для України це означає, що на перспективу треба зміцнювати свій потенціал регіональної і глобальної держави для ефективного забезпечення своїх національних інтересів.

Висновки

Загалом акторно-мережевий теоретичний підхід до аналізу міжнародних відносин надає перевагу насамперед впливовим і сильним дієвцям на полі регіональної та глобальної політики. Основним предметом наукового інтересу реалістів і неореалістів, зокрема Дж. Міршаймера, Ч. Купчана й інших представників сучасного неореалістичного підходу в міжнародних відносинах, якраз і є дії великих держав як таких, що в першу чергу формують порядок денний в правила гри на світовій арені. Отже актуальне наукове пояснення проаналізованого вище стану справ і розуміння причин зростання і шляхів подолання сучасної напруги в полі міжнародних відносин, притаманне Дж. Міршаймеру й іншим теоретикам і практикам світової політики, знаходиться саме в площині акторно-мережевої теорії.

Відповідно до неї міжнародно-акторна конструкція сучасних глобальних і регіональних відносин ґрунтується на розумінні визначального впливу на них насамперед комплексу інтеракцій найпотужніших сучасних центрів сили. У рамках цієї теорії Росія, безумовно, розглядається як один із таких найвпливовіших міжнародних гравців / акторів, дестабілізація, поразка чи руйнація якого загрожує стабільності всієї системи міжнародних відносин. Відтак окремі союзники і партнери України намагаються в умовах війни і допомоги Україні все ж знайти «м'який» варіант поразки Росії з уникненням її внутрішньо- і зовнішньополітичної турбулентності та колапсу. Водночас поточний перебіг і незавершеність процесу спонукають до пильного аналізу як його окремих змінних, так і загального впливу на тенденції трансформації сучасної системи міжнародних відносин і ролі в ній окремих акторів, які в тій чи іншій мірі прагнуть вписатися, зберегти чи посилити позиції в новій міжнародній архітектурі. В цьому сенсі війна проти України перетворилася для Росії в екзистенційну загрозу, пов'язану з небезпекою поразки, очевидною втратою провідних позицій в глобальних і регіональних акторно-мережевих взаємодіях, а також зростанням турбулентності всередині держави і суспільства.

Разом з тим, для України і переважного кола її союзників і партнерів перемога у війні також має не меншу екзистенційну вагу, значення якої полягає у зміцненні демократичних позицій, відкритості, інтеграційних і безпекових імперативів розвитку, поверненні, урешті, до стабільності та ключових міжнародно-правових основ і правил функціонування дво- і багатостороннього співробітництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Akulov M.I. (2021) Kontseptsiya chasu v aktorno-merezheviy teorii: osoblyvosti pobudovy ta kontseptual'ni superechnosti [The concept of time in the actor-network theory: peculiarities of construction and conceptual contradictions]. Kyiv: KNU named after Taras Shevchenko. (in Ukrainian).

2. VVP (2022). VVP stran mira [GDP of the world – 2022]. Retrieved from: <https://fingeniy.com/vvp-stran-mira-2022-rejting-i-dolya-stran-v-mirovom-vvp/> (accessed 30 March 2023).
3. Vidnyans'kyi S.V. (2022) Ukrayina – Yevropeys'kyi Soyuz: novyy etap vzyemovidnosyn v umovakh rosiys'ko-ukrayins'koyi viyny 2014–2022 rr. [Ukraine – European Union: a new stage of relations in the conditions of the Russian-Ukrainian war 2014–2022]. *Mizhnarodni zv'yazky Ukrayiny: naukovi poshuky i znakhidky*, vol. 31, pp. 10–37.
4. Henasambleya OON (2023) Henasambleya OON ukhvalyla rezolyutsiyu z vymohoyu do Rosiyi pokynuty Ukrayinu zarady vseosyazhnoho, spravedlyvoho i mitsnoho myru: 141 krayina “za” [The UN General Assembly adopted a resolution demanding that Russia leave Ukraine for the sake of a comprehensive, just and durable peace: 141 countries “for”]. Retrieved from: <https://ukrainian.voanews.com/a/oon-uchvalyla-rezoljuciju-shodo-vijny/6976346.html> (accessed 30 March 2023).
5. Herasymchuk T. (2016) Mizhnarodnyy porjadok XXI stolittya: osnovni teoretyko-kontseptual'ni pidkhody [International order of the 21st century: basic theoretical and conceptual approaches]. *Mizhnarodni zv'yazky Ukrayiny: naukovi poshuky i znakhidky*, vol. 25, pp. 335–355.
6. Horodyns'ka V. (2023) Viys'kova tekhnika ta mil'yardy dolariv: shcho otrymala Ukrayina vid partneriv za rik viyny [Military equipment and billions of dollars: what Ukraine received from partners during the year of the war]. Retrieved from: https://24tv.ua/economy/mizhnarodna-dopomoga-2023-skillki-viyskovoyi-finsanovoyi-dopomogi_n2270406 (accessed 29 March 2023).
7. Danylenko Y. (2023) Yak zupynyty potraplyannya zakhidnykh komponentiv do rosiys'kykh raket. Holovne z dyskusiyi Atlantic Council [How to stop Western components from entering Russian missiles. Highlights from the Atlantic Council discussion]. Retrieved from: <https://speka.media/yak-zupynity-potraplyannya-zaxidnix-komponentiv-do-rosiiskix-raket-golovne-z-diskusiyi-atlantic-council-9d4519> (accessed 29 March 2023).
8. Deyneka A.V. (2019) Evrystychnyy potentsial aktomo-merezhevoyi teoriiy dlya sotsiolohichnoyi kontseptualizatsiyi ahentnosti. [Heuristic potential of actor-network theory for sociological conceptualization of agency]. Kyiv: KNU named after Taras Shevchenko. (in Ukrainian).
9. Deyneka A.V. (2017) Stratehiyi pozytsionuvannya aktomo-merezhevoyi teoriiy v dyskursi suchasnoho sotsiolohichnoho teoretyzuvannya [Positioning strategies of actor-network theory in the discourse of modern sociological theorizing]. *Aktual'ni problemy sotsiolohiyi, psykholohiyi ta pedahohiky*, vol. 1 (32), pp. 60–77.
10. Kyrydon A. M. (2019) Aktomo-merezheva teoriya [Actor-network theory]. Retrieved from: <https://vue.gov.ua/> (accessed 27 March 2023).
11. Kupchan Ch. (2021) Korektsiya kursu. Yak SSHA strymaty Rosiyu i Kytay [Course correction. How the USA can restrain Russia and China]. Retrieved from: <https://nv.ua/ukr/opinion/ssha-yak-baydenu-slid-zmyniti-vidnosini-z-rf-i-kitayem-ostanni-novini-50160255.html> (accessed 30 March 2023).
12. Kupchan Ch. (2023) “My stanem svydetelyamy tyazhelykh boev, a pozdnee mozhet sozdat'sya patovaya sytuatsyya” [“We will witness heavy battles, and later a stalemate may arise”]. Retrieved from: <https://www.golosameriki.com/a/charles-kupchan-interview/6968096.html> (accessed 30 March 2023).

13. Latour B. (2014) *Pieriesborka sotsyal'noho: vviedieniye v aktorno-sietievuyu teoriyu* [Reorganization of the social: introduction to actor-network theory]. Moskva: VSHÉ. (in Russian).
14. Reznikov O. (2023) “Antykremlivs'ka koalitsiya vzhe skladayet'sya z 54 krayin, yaki viryat' u peremohu Ukrayiny” [“The anti-Kremlin coalition already consists of 54 countries that believe in the victory of Ukraine”]. Retrieved from: <https://vechimiyy.kyiv.ua/news/78967/> (accessed 30 March 2023).
15. Solod'ko S. (2014) *Aktorno-merezheva teoriya yak sotsiolohichna skladova intelektual'noho proektu Bruno Latoura* [Actor-network theory as a sociological component of the intellectual project of Bruno Latour]. *Sotsiolohiya: teoriya, metody, marketynh*, vol. 4, pp. 156–170.
16. Tolstov S. (2013) *Mizhnarodna systema pochatku XXI stolittya* [The International System of the Beginning of the XXI Century]. *Foreign_Affairs*, vol. 9, pp. 8–11; vol. 10, pp. 8–13; vol. 11, pp. 12–17.
17. Troyan S. (2019) *Troyan S.S. 2019 Persha i Druha svitovi viyny u paradyhmi evolyutsiyi Vestfal's'koho svitoporyadku* [The First and Second World Wars in the paradigm of the evolution of the Westphalian world order]. *Ukraine–Europe–World*, vol. 23, pp. 49–60.
18. Ukraina (2022) *Ukrayina otrymala status kandydata na chlenstvo v YES* [Ukraine received the status of a candidate for EU membership]. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrymala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-yes> (accessed 30 March 2023).
19. Ukraina (2022) *Ukrayina podaye zayavku na vstup do NATO* [Ukraine applies to join NATO]. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3583117-ukraina-podae-zaavku-na-vstup-do-nato-zelenskij.html> (accessed 30 March 2023).
20. Fedunyak S. (2022). *Vplyv rosiys'ko-ukrayins'koyi viyny na diyal'nist' providnykh instytutiv bezpeky v konteksti formuvannya novoyi modeli mizhnarodnykh vidnosyn* [The impact of the Russian-Ukrainian war on the activities of leading security institutions in the context of the formation of a new model of international relations]. *Mediaforum*, vol. 11, pp. 131–140.
21. Fisanov V. (2022) *Ukrayina u mizhnarodnykh vidnosynakh Postvestfal's'koyi doby: zmina heostratehichnoyi roli* [Ukraine in international relations of the Post-Westphalian era: changing geostrategic role]. *Istoryko-politychni problemy suchasnoho svitu: Modern Historical and Political*, vol. 46, pp. 51–61.
22. Acharya A., Buzan B. (2019) *The Making of Global International Relations. Origins and Evolution of IR at its Centenary*. Cambridge and New York: Cambridge University Press.
23. Acharya A. (2018) *Constructing Global Order: Agency and Change in World Politics*. Cambridge and New York: Cambridge University Press.
24. Bartosiak J., Friedman J. (2023) *Wojna w kosmosie. Przewrót w geopolityce* [War in space. A revolution in geopolitics]. Warszawa: Zona Zero. (in Polish).
25. Badie B. (2019) *New Perspectives on the International Order. No Longer Alone in This World*. London: Palgrave Maximilian.
26. Bielen S. (2021) *Turbulence in the Post-Cold War Era*. Warszawa: UW.
27. Buzan B., Lawson G. (2015) *The Global Transformation: History, Modernity and the Making of International Relations* (Cambridge studies in international relations; 135), Cambridge: Cambridge University Press.
28. Callon M., Law J., Rip A. (eds) (1986) *Mapping the Dynamics of Science and Technology: Sociology of Science in the Real World*. London: The Macmillan Press Ltd.

29. GFP (2023) Military Strength Ranking. Retrieved from: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php> (accessed 30 March 2023).
30. Knoke D., Kuklinski J. (1982) *Network Analysis*. Beverly Hills: Sage Publications.
31. Knoke D., Pappi F., Broadbent J., Tsujinaka J. (1996) *Comparing Policy Networks: Labour Politics in the US, Germany and Japan*. Cambridge: Cambridge University Press.
32. Kupchan Ch. (2022) It's Time to Bring Russia and Ukraine to the Negotiating Table, *The New York Times*, 2 November.
33. Kuźniar R. (2022) Zmierzch liberalnego porządku międzynarodowego 2011–2021 [The Twilight of the Liberal International Order 2011–2021]. Warszawa: Scholar. (in Polish).
34. Kyrydon A., Troyan S. (2020) Conceptual Fundamentals of Post-Westphalian International Relations. *Roczniki Nauk Społecznych*, vol. 12 (48), No 4, pp. 69–85.
35. Kyrydon A., Troyan S. (2021) International relations as a system and a discipline: From the westphalian to the post-westphalian world order. *Studia i Analizy Nauk Polityce*, No 1, pp. 107–121.
36. Latour B. (2005) *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press.
37. Mearsheimer J. (2001) *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Norton & Co.
38. Mearsheimer J. (2018) *The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities*. New Haven, Conn.: Yale University Press.
39. Mearsheimer J. (2022) John Mearsheimer on why the West is principally responsible for the Ukrainian crisis. *The Economist*, 19 March.
40. Pietraś M. (ed.) (2021) *Międzynarodowe stosunki polityczne [International Political Relations]*, Lublin: UMCS. (in Polish).
41. Nechaieva-Yuriichuk N., Troyan S. (2020) Evolution of the Westphalian Order under the Influence of the World Wars: Historical and International Relations Aspects. *Codrul Cosminului*, vol. 26, No. 1, July, pp. 187–206.
42. Nechayeva-Yuriichuk N., Troyan S. (2022) Modern problems of international security: a look through the prism of J. Mearsheimer's structural theory of offensive realism. *Studii Naționale de Securitate: Revistă științifico-practică*, No. 1 (5), pp. 90–103.
43. Troyan S. (2014) Świat po zimnej wojnie: zasady ewolucji współczesnego porządku międzynarodowego [The world after the Cold War: principles of evolution of the contemporary international order] *Ład światowy w perspektywie relacji transatlantyckich*, Wojciech Gizicki (ed.). Lublin: Instytut Sądecko-Lubelski, pp. 37–46.
44. Zakaria F. (2008) *The post-American World*. N.Y.-L.: W.W.Norton.
45. Zakaria F. (2023) Opinion: There is a path to ending the Ukraine war. Retrieved from: <https://edition.cnn.com/2023/02/24/opinions/fareed-zakaria-ukraine-column/index.html> (accessed 30 March 2023).